

УДК 631.1:338.43

В. А. Ковтун

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ СКЛАДОВІ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Анотація. *Визначено умови, що забезпечують ефективність організації виробництва сільськогосподарської продукції, специфіку аграрного розвитку за сучасних умов, оцінено вплив на ефективність різних його складових. Встановлено, що для ефективного сільськогосподарського виробництва необхідно: поліпшити розширене відтворення галузі сільського господарства на основі підвищення продуктивності праці; раціоналізувати організацію виробництва, поліпшити якість продукції за рахунок раціонального використання біологічного потенціалу рослин та тварин; покращувати виробничий потенціал аграрних підприємств; сприяти мотивації та можливостям розширення інвестування; впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу; підвищувати рівень капіталізації галузі на основі здійснення приватної власності на землю.*

Ключові слова: *аграрне підприємство, виробництво сільськогосподарської продукції, організація виробництва, планування, економічне стимулювання виробництва, фінансування, кредитування, ціноутворення, господарський розрахунок, організація праці, управління, ефективність.*

Summary. *The conditions are determined that ensure the efficiency of the organization of agricultural production, the specifics of agrarian development in modern conditions, and the effect on the efficiency of various of its components are estimated. It is established that for effective agricultural production it is necessary: to improve the extended reproduction of the agricultural sector on the basis of increasing labor productivity; rationalize the organization of production, improve the quality of products through the rational use of biological potential of plants and animals; to improve the production potential of agrarian enterprises; promote motivation and opportunities for*

© В. А. Ковтун, 2018

Бібліографія ДСТУ:

Ковтун В. А. Організаційні та економічні складові виробництва сільськогосподарської продукції / В. А. Ковтун // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2018. — № 3 (43). — С. 64–71.

References (APA):

Kovtun, V. A. (2018). *Orhanizatsiini ta ekonomichni skladovi vyrobnytstva silskohospodarskoi produktsii* [Organisational and economic components of agricultural production]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 3 (43), 64–71 (in Ukr.).

expansion of investment; to implement achievements of scientific and technological progress; to increase the level of capitalization of the industry on the basis of the implementation of private ownership of land.

Key words: *agricultural enterprise, agricultural production, organization of production, planning, economic stimulation of production, financing, lending, pricing, economic calculation, organization of labor, management, efficiency.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах ринкової економіки конкурентоспроможними є агропідприємства, які досягають високого рівня економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Сучасна структура сільськогосподарського виробництва та переробки його продукції, співвідношення різних організаційно-правових форм господарювання склалися під впливом соціально-економічних процесів, які відбувалися в умовах аграрної реформи. Для успішного виробництва аграрної продукції необхідне поєднання організаційних, економічних умов з технологічними та технічними, зважаючи на вимоги сьогодення. Проблема ефективності виробництва сільськогосподарської продукції може бути вирішена через удосконалення організації виробництва і завдяки економічному механізму розвитку аграрних підприємств різних форм власності та господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ефективної організації виробництва та економічного механізму розвитку аграрних підприємств досліджується в роботах багатьох українських вчених, найвідомішими з яких можна назвати таких як: С. П. Азізов, В. Г. Андрійчук, П. С. Березівський, В. С. Габор, І. С. Гурська, П. М. Макаренко, М. Й. Малік, Л. О. Мармуть, В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, М. В. Семікіна, О. В. Харчишина, І. І. Червень, В. Й. Шиян та ін.

Відбулися зміни відносин власності та форм господарювання, законодавчо признана приватна власність на землю та майно, установлена рівноправність різних форм господарювання, проведено роздержавлення землі, надано право власникам земельних паїв та майна розпоряджатися ними.

У зв'язку із суттєвими змінами як у плані організації аграрного виробництва, так і економічного механізму його забезпечення на сьогодення необхідно удосконаливати ці дві суттєві складові виробництва сільськогосподарської продукції.

Метою статті є висвітлення особливостей організаційної та економічної складової виробництва сільськогосподарської продукції. Завдання дослідження — систематизувати складові організації виробництва сільськогосподарської продукції та його економічного забезпечення з метою успішного підвищення рівня рентабельності, збереження та збільшення потенціалу багатокладних аграрних підприємств, конкурентоспроможності продукції, отримання мінімуму ризиків.

Матеріали і методи дослідження основних складових сільськогосподарського виробництва — це процес збирання та аналізу інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Цілі культури організації виробництва аграрної продукції можуть бути поведінкові, ефективності та моделювання, які передбачають опис окремих явищ; використовуються експериментальні методи, що перевіряють причини і наслідки та їхній взаємозв'язок. З урахуванням інформаційних запитів суб'єктів внутрішньогосподарського управління, організацію і методику проведення внутрішньої організації виробництва та економічну складову виробництва аграрної продукції необхідно здійснювати з урахуванням галузевих особливостей діяльності агропідприємств.

Організаційно-економічний механізм являє собою систему організаційних та економічних форм, методів, способів і критеріїв, за допомогою яких здійснюються економічні процеси і явища з виробництва аграрної продукції та втілюються в життя управлінські рішення із удосконалення і підвищення його ефективності

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор України має особливу роль у соціально-економічному житті країни. Україна взяла на себе зобов'язання щодо гармонізації законодавства і стандартів якості життя населення відповідно до вимог Європейського Союзу. Державна програма сталого сільського розвитку України до 2025 року, яка сформована згідно зі спільною європейською політикою сільського розвитку, визначає основною її метою поліпшення якості життя та економічного благополуччя сільських жителів.

Сталий розвиток сільських територій передбачає: диверсифікацію економічної діяльності, створення робочих місць та подолання бідності, підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції та збільшення обсягів її виробництва через створення сільськогосподарської кооперації, підтримку екологічного балансу, підвищення якості життя сільського населення, підтримку активності сільських громад тощо.

Державі не вдалося створити ефективні господарські формування як кооперативи та економічні й соціальні стимули для сталого розвитку села. Стан сучасного села такий: бідність, відсутність робочих місць, трудова міграція, майже відсутність соціальної інфраструктури, демографічна криза та вимирання сіл. Це може призвести до соціальної напруги, зниження демографічно-відтворювальної бази та втрати етнографічної спадщини України.

Проблемами розвитку сільськогосподарського виробництва залишаються: низький рівень інвестицій, забезпечення соціальними та економічними послугами на селі, дискримінація держави щодо підтримки середніх та малих форм господарювання; відсутність аграрного реформування кооперації як засобу реалізації продукції дрібних та середніх аграрних товаровиробників; відсутність механізму мотивації ініціатив сільських громад та низький рівень іміджу села [1].

За даними статистичної звітності, середня врожайність в Україні в 2–3 рази нижче, ніж у високорозвинених країнах. При порівнянню збільшенні продуктивності сільськогосподарських культур та тварин в перспективі найближчих 20 років нашій країні знадобиться в 2–3 рази більше потужностей зі зберігання, транспортування і переробки продукції, а отже, і оптимізація змін в організації та економічних можливостях виробництва сільськогосподарської продукції [2].

У ринковій економіці підприємство функціонує як цілісна, єдина і збалансована система, яка орієнтована на певну мету. Підприємство — це осередок активної діяльності певного професій-

но-організованого колективу людей, здатного за допомогою наявних засобів виробництва і сучасних інформаційних ресурсів здійснювати обрані напрями діяльності та виробляти матеріальні блага і послуги для задоволення попиту споживачів в умовах визначеного ризику.

Основні організаційно-економічні складові аграрних підприємств: додержання законів і рішень законодавчої та виконавчої влади; матеріальна зацікавленість у результатах господарювання; господарський ризик і відповідальність за результати господарювання; самоокупність, рентабельність, самофінансування; економічна самостійність.

В умовах ринку характер функціонування аграрного підприємства визначається вільним господарюванням та об'єктивними обмеженнями. Чинники, які обмежують діяльність агропідприємства зумовлені: попитом на продукцію та послуги; ресурсами підприємства; фінансові обмеження; обмеження часом, через інфляцію; вимоги до якості і безпеки продукції [3].

Складові організації виробництва відображено на рис. 1.

Рис. 1. Основні складові організації виробництва аграрної продукції (розроблено автором)

Організаційно-економічна складова діяльності аграрних підприємств розглядається як система організаційних, економічних, правових, управлінських і регулювальних дій, способів і процесів, які формують і впливають на порядок функціонування аграрних та переробних підприємств, що приведе до досягнення очікуваних економічних, технологічних, соціальних, екологічних та інших результатів [4].

Важливою ознакою класифікації підприємств є їхня правова форма, тобто комплекс правових і господарських норм, які визначають характер, умови й способи формування економічних відносин між працівниками і власниками підприємства, між підприємством та іншими суб'єктами господарювання, підприємствами та органами державної влади.

Організаційно-правові форми господарювання підприємств передбачені законами та іншими нормами господарського права і залежать від: форми власності; обсягу і асортименту продукції, що випускається; формування капіталу; характеру і змісту діяльності; способів входження у об'єднання; методів ведення конкурентної боротьби тощо.

Суб'єкти господарювання: господарче товариство; повне товариство; командитне товариство; товариство з обмеженою відповідальністю; товариство з додатковою солідарною відповідальністю; акціонерні товариства; особисте підприємство; виробничі кооперативи; державні унітарні підприємства; споживчий кооператив тощо. Правові норми регулюють як порядок організації створення й розвитку аграрних підприємств,

внутрішні й зовнішні відносини, так і їх виробничу діяльність Організаційно-економічні умови передбачають передусім формування системи аграрних підприємств, фермерських господарств, господарств населення, переробних підприємств та інших суб'єктів ринкової інфраструктури, відпрацювання стратегічних напрямів і методів діяльності, спрямованих на налагодження обмінних процесів, тобто процесів виробництва, купівлі та реалізації аграрної продукції [3]

Впровадження системи управління якістю як організаційної складової дозволить підвищити продуктивність праці, знизити витрати виробництва, а отже, збільшити прибуток, підвищити рівень кваліфікації працівників, створити систему мотивації їхньої праці та особистої зацікавленості

у розвитку підприємства, гнучке реагування на поведінку ринку [4].

Сучасні розвинуті аграрні формування приділяють більше уваги своїй культурі організації виробництва, що є ідеологією управління, та організації соціально-економічної системи аграрного господарства, що також виступає важливим ресурсом для вдосконалення механізмів його господарювання. Це обумовлено виникненням нових умов господарювання, зростанням невизначеності зовнішнього середовища, науково-технічним прогресом, зміною мотивації працівників.

Існують три школи культури організації виробництва: поведінкова, ефективності та моделювання (рис. 2). Це є базовим елементом внутрішнього середовища аграрного підприємства, який

Рис. 2. Школи культури організації виробництва (розроблено автором)

забезпечує оптимальну внутрішню інтеграцію та зовнішню адаптацію і виступає інтегральною характеристикою рівня її розвитку, формується в результаті міжособистісної взаємодії членів аграрного підприємства в процесі його функціонування та цілеспрямованого впливу керівництва, включає імпліцитну (переконання, цінності, принципи, соціально-психологічний клімат) та експліцитну (документально-нормативне забезпечення управління, символи, традиції, імідж, бренд) складові [5].

Організаційно-економічні особливості виробництва та реалізації аграрної продукції розглядаються як сукупність організаційних форм і економічних важелів, взаємодія яких дозволяє забезпечити стабільне функціонування та ефективний розвиток сільськогосподарських виробників цієї продукції в сучасному ринковому середовищі.

Організаційно-економічні умови ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств-виробників аграрної продукції мають забезпечити розв'язання таких ключових завдань, як соціально-економічний розвиток села, зростання добробуту сільських жителів, продовольче забезпечення та національна безпека країни. Їх ефективність значною мірою залежить від специфіки природно-економічних умов господарюван-

ня, організаційних форм виробництва та реалізації агропромислової продовольчої продукції.

У більшості аграрних підприємств організація виробництва передбачає розвиток однієї або двох галузей рослинництва й однієї або двох галузей тваринництва в раціональному поєднанні з додатковими та підсобними галузями. Спеціалізація спрямована на збільшення виробництва сільськогосподарської продукції з одиниці земельної площі та тварин, підвищення товарності виробництва, зниження собівартості продукції, підвищення рентабельності виробництва.

Організаційно-економічні складові ефективного функціонування виробників аграрної продукції на сучасному етапі його розвитку дає підстави стверджувати про необхідність інтенсифікації розвитку цієї галузі на інноваційній основі, яка передбачає для галузі рослинництва зменшити ризики глобального потепління через: дотримання науково-обґрунтованих сівозмін; перегляд структури посівних площ з впровадженням сортів для озимих зернових культур з високою зимо- і посухостійкістю, стійкістю до осипання зерна, вилягання, ураження борошнистою россою, бурою листовою іржею, кореним гнилям тощо. Озима пшениця була, є і буде стратегічною культурою країни, тому в умовах глобального потепління ставку слід робити не

тільки на посухостійкі сорти, особливо в зоні ризикового землеробства, а і на парові попередники і сучасні системи зрошення (підземне зрошення). Важливо впроваджувати новітні сорти та гібриди сільськогосподарських культур, хімічні препарати росту та захисту рослин, переглянути технологію виробництва аграрної продукції. На невеликих площах слід розміщати виноградники та овочеві, горіхоплідні, фруктові-ягідні та нішові культури.

У галузі тваринництва необхідно здійснювати нарощування поголів'я худоби і птиці, особливо маточного поголів'я, яке забезпечить розширене відтворення стада в аграрних формуваннях. Економічне стимулювання розвитку галузі тваринництва в аграрних формуваннях має здійснюватися в умовах вільного ціноутворення в поєднанні з державним регулюванням, а також впровадження контрактної системи заготівлі тваринницької продукції між товаровиробниками і переробними підприємствами [6].

Встановлення раціональних розмірів аграрного виробництва — важлива складова організації й підвищення його ефективності. Посилення концентрації виробництва робить позитивний вплив на результати господарської діяльності. Агрорідприємства, які є учасниками інтеграційних об'єднань, досягають більш високих результатів. Доцільним є поширення різних великотоварних господарських структур із урахуванням їх можливостей щодо раціонального використання земель та інших засобів виробництва, галузевих та регіо-

нальних особливостей ведення сільського господарства.

Економічний механізм є системою взаємовідносин планово-економічних форм і методів управління, організації та стимулювання виробництва, які спрямовані на пропорційний розвиток сільського господарства та інших галузей АПК на інтенсивній основі. Основними ланками економічного механізму господарювання є планування, економічне стимулювання виробництва, фінансування та кредитування, ціноутворення, господарський розрахунок, організація праці та управління. Економічний механізм АПК — це сукупність взаємопов'язаних організаційно-економічних методів планового впливу на погодження госпрозрахункових інтересів підприємств, які забезпечують взаємні дії та організаційну спрямованість в просуванні продукту від виробника до споживача.

Основні економічні складові виробництва аграрної продукції надані на рис. 3.

Агропромислова діяльність тісно пов'язана з біологічними процесами та особливостями їх походження, оскільки виробничо-господарські процеси в сільському господарстві взаємопов'язані з процесами функціонування живої природи і проходять в нерозривній єдності. Розвиток живих організмів, їх розмноження і ріст відбуваються за біологічними законами, у чому і проявляються особливості, характерні лише для аграрного сектору економіки. Саме вони є визначальними

ОСНОВНІ ЕКОНОМІЧНІ СКЛАДОВІ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА	Земля	Основний засіб виробництва
	Технології виробництва	Повне матеріально-технічне та кадрове забезпечення
	Державна підтримка	Дотації, фінансові інтервенції у виробництво та аграрний ринок, фінансування державних програм
	Кредитний механізм	Доступність та здешевлення кредитних ресурсів, лізингове, кооперативне та іпотечне кредитування
	Податковий механізм	Оптимізація рівня податкового навантаження та спеціальний режим податків з наданням пільг
	Страховий механізм	Прозорість інфраструктури страхового ринку та вартості і доступності страхових послуг
	Ціновий механізм	Фінансові і товарні інтервенції, мінімальні і максимальні закупівельні ціни та їх паритет
	Інноваційно-інвестиційний механізм	Прогресивні технології та вітчизняне й іноземне інвестування аграрного сектору економіки

Рис. 3. Основні економічні складові виробництва аграрної продукції (розроблено автором)

у процесі реалізації перспективних напрямів розвитку та сталого зростання АПК.

Результативна оцінка природного ресурсу може визначатися як за величиною доходу, який отримується від використання його в економіці, так і за витратами, необхідними для заміщення цього ресурсу шляхом застосування інших видів капіталу (ресурсів, фінансових коштів, трудових факторів). При економічій оцінці природних ресурсів включаються кількісні та якісні показники, які у процесі використання динамічно змінюються.

Прогресивним напрямом використання біо-ресурсного потенціалу є ресурсозбереження, що забезпечує раціональне використання природних ресурсів та підвищення ефективності виробництва за умови мінімізації кількості використаної природної сировини, основних та допоміжних матеріалів.

Подальший розвиток сільського господарства передбачає пошук шляхів, що поєднують екологічну спрямованість екстенсивного сільського господарства і переваги інтенсивного виробництва продовольства. Розуміння стійкості сільського господарства стало головною лінією політики розвитку галузі з одночасним піклуванням про навколишнє середовище і необхідністю забезпечення світового населення продуктами харчування.

Альтернативна енергетика стає одним із базових напрямів розвитку технологій, разом із інформаційними та нанотехнологіями вона стає важливою складовою нового постіндустріального технологічного укладу. Для реалізації запроваджень загальнодержавних організаційно-економічних механізмів потрібні відповідні механізми на рівні підприємств [7].

Необхідним є створення системи самозабезпечення сільського господарства паливом і органічними добривами шляхом формування сільськогосподарських підприємств, які забезпечуватимуть у повному обсязі власні потреби в пальному і добривах, що знизить собівартість та підвищить ефективність виробництва. Виробництво біогазу та відповідні виробництва електроенергії і тепла є найкращим способом обмеження випаровування парникових газів, а також ефективним інструментом захисту навколишнього середовища в довгостроковому періоді. Одним із напрямків самозабезпечення органічними добривами є розповсюдження застосування компосту власного виробництва, що потребує мінімальних витрат.

Всебічна підтримка держави в межах заходів, затверджених СОТ, є одним із основних факторів стимулювання для збільшення обсягу продукції аграріїв, особливо необхідні: наукові дослідження, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультативне обслуговування,

сприяння збуту аграрної продукції через збирання, обробку і розповсюдження інформації; забезпечення доходу товаровиробникам та удосконалення землекористування, сприяння структурній перебудові виробництва, дотації та часткові компенсації витрат на придбання добрив і отрутохімікатів, цінова підтримка, пільгове кредитування аграрних виробників тощо.

На розвиток територій у 2018 році з Державного бюджету спрямовано 37,8 млрд. грн. Головному розпоряднику коштів — Мінагропрому виділено більше 6,5 млрд. грн., а саме: на державну підтримку галузі тваринництва — 4 млрд. грн.; на фінансову підтримку розвитку фермерських господарств та сільськогосподарських товаровиробників, заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів — відповідно 1 млрд. грн., 945 млн. грн. та 66 млн. грн. Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними становить 300 млн. грн. На підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу виділяється 21,5 млн. грн. [8].

Особливої уваги потребує формування ефективного цінового механізму. Система реалізації сільськогосподарської продукції в аграрній галузі залишається одним із найбільш складних і проблемних питань. Відсутність чіткої схеми реалізації «виробник — оптова торгівля — роздрібна торгівля — споживач» негативно впливає на цінову ситуацію на аграрному ринку та не дає змоги виробникам одержати достатній дохід від виробленої продукції [4].

Низька платоспроможність населення, монополізм промислових підприємств і торгівлі, нестримне зростання кредитних ставок та цін на продукцію і послуги для сільського господарства потребують державної цінової підтримки аграрних товаровиробників. Важливе значення має регулювання цін на енергоносії та інші товари матеріально-технічного постачання. Необхідні регульовані ціни на ресурси, які мають вирішальний вплив на загальний рівень та їх динаміку у аграрному секторі, а також на продукти, виробництво яких знаходиться на підприємствах, що мають монопольне становище на ринку. Підвищення цін на ці ресурси проти гарантованих необхідно компенсувати за рахунок дотацій державного бюджету [9].

Покращення інвестиційної діяльності агропромислових підприємств і прискорення темпів її активізації дасть змогу прискорити темпи зростання аграрного виробництва. Джерелами інвестицій можуть бути: внутрішньогалузеві нагромадження, формування амортизаційного фонду, державні, приватні та іноземні інвестиції. Сільське господарство, попри свій імідж досить консервативної галузі, сьогодні є одним із найбільш наукомістких та інноваційних секторів економіки

України. Останніми роками, завдяки значній внутрішній конкуренції та амбіціям вийти на зовнішні ринки, виробники сфокусувалися на ефективності вирощування й виробництва продукції та ефективних моделях управління бізнесом.

Створене агентство зі сприяння інвестиціям, гасло «Успішні інвестиції — mission possible». має працювати дуже конструктивно і швидко, визначити, який інвестор потрібен, показати йому наші переваги. Створити такі умови, щоб інвестори не хвилювались про дозволи на реєстрацію землі і все інше, що сьогодні створює перешкоди для приходу бізнесу в Україні (зарегульованість, корупція, відсутність справедливого судочинства). Денаціоналізація деяких підприємств буде позитивним кроком для залучення інвесторів.

Інвестиційна компанія Horizon Capital пропонує повернутися до нульового оподаткування інвестицій, спрямованих у закупівлю основних фондів. Це зменшить вартість проектів на 30 %, покращить їх інвестиційну привабливість. Завод Novasone — це результат міжнародного проекту, реалізованого в Україні з метою забезпечення високоякісними преміксами як виробників білково-мінерально-вітамінних добавок, так і вітчизняних комбикормових заводів, що входять до вертикально інтегрованих тваринницьких та птахівницьких агрохолдингів, що дозволяє останнім випускати високоякісну продукцію.

Сьогодні в Україні ЄБРР надає найдовші кредитні кошти на розвиток компаній «Біофарма», «Біла лінія», «Інтерзапоріжжя», «Керамія». Керівники українських компаній часто не готові до приходу інвестора. Тільки 10 % бізнес-керівництва розуміють, що повинні бути прозорі для іноземного інвестора, пропонувати їх представникам місця в раді директорів і повністю бути прозорими у використанні інвестицій і відповідальними за це. Треба, щоб власники і топ-менеджмент реально були готові змінювати підхід до управління, до прозорості прийняття рішень [10].

Висновки. Для забезпечення ефективного виробництва сільськогосподарської продукції необхідно поліпшити розширене відтворення галузі сільського господарства на основі: підвищення продуктивності праці; раціональної організації виробництва, поліпшення якості продукції за рахунок раціонального використання біологічного потенціалу рослин та тварин; покращення виробничого потенціалу аграрних та переробних підприємств; сприяння мотивації та можливостям розширення інвестування; впровадження досягнень науково-технічного прогресу; підвищення рівня капіталізації галузі на основі здійснення приватної власності на землю.

Література

1. Ковтун В. А. Сталий розвиток аграрної сфери України: стан, проблеми та перспективи /

В. А. Ковтун // Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ». — Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2017 — С. 332–334.

2. Ковтун В. М. Аграрний інженеринг: стан та перспективи / В. М. Ковтун // Наукове видання «Тези виступів учасників XX зльоту студентських лідерів аграрної освіти, м. Умань, 6–8 червня. — 2018. — С. 149–152.

3. Інтернет-ресурс. — Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/5118184>.

4. Гуменюк М. М. Удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності сільськогосподарських підприємств / М. М. Гуменюк // Ефективна економіка. — 2013. — № 12. — С. 34–38.

5. Агеєва І. В. Теоретичні підходи до визначення сутності організаційної культури як об'єкта теорії організації / І. В. Агеєва, Ю. О. Прус // Збірник наукових праць Таврійського ДАТУ (економічні науки) — 2013. — № 1 (29). — С. 3–6.

6. Гурська І. С. Організаційно-економічні умови функціонування аграрних формувань на ринку тваринницької продукції / І. С. Гурська // Ефективна економіка — 2013 — № 6. — С. 23–28.

7. Погрішук Б. В. Біоресурсні передумови ефективного розвитку аграрного сектору економіки / Б. В. Погрішук // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економічні науки». — 2015. — № 5. — С. 44–53.

8. 37,8 млрд. грн — державна підтримка розвитку територій у 2018 році [Електронний ресурс / Прес-центр ініціативи «Децентралізація»]. — 2018. — Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/news/8058>.

9. Верховод І. С. Організаційно-економічні аспекти розвитку садівництва в Україні / І. С. Верховод // Збірник наукових праць Таврійського ДАТУ (економічні науки) — 2014. — № 4 (28). — С. 18–23.

10. Ковтун В. А. Причини низької інвестиційної привабливості аграрного сектору економіки України та напрями її поліпшення / В. А. Ковтун // Імплементация стандартів Європейського Союзу в аграрній сфері економіки : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. — Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2017. — С. 66–69.

References

1. Kovtun, V. (2017). *Stalyi rozvytok ahrarnoi sfery Ukrainy: stan, problemy ta perspektyvy* [Sustainable development of the agrarian sector of Ukraine: status, problems and perspectives]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia u protsesakh ekonomichnykh reform* [Public Administration and Administration in the Process of Economic Reforms]. Kherson, KSAU Publ., 332-334 (in Ukr.).

2. Kovtun, V. (2018). *Ahrarnyi inzhenerinh: stan ta perspektyvy* [Agrarian Engineering: Status and Prospects]. *Tezy vystupiv uchasnykiv XX zlotu studentskykh lideriv ahrarnoi osvity* [Abstracts of the participants of the 20th Student Leadership in Agrarian Education] Uman, 149–152 (in Ukr.)
3. Retrieved from <https://studfiles.net/preview/5118184/> (in Ukr.)
4. Humeniuk, M. (2013). *Udoskonalennia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu zabezpechennia efektyvnosti silskohospodarskykh pidpriemstv* [Improvement of the organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of agricultural enterprises]. *Efektivna ekonomika*, 12, 34-38 (in Ukr.).
5. Ahieieva, I., Prus, Yu. (2013). *Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti orhanizatsiinoi kultury yak obiekta teorii orhanizatsii* [Theoretical approaches to the definition of the essence of organizational culture as an object of the theory of organization]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho DATU*, 1 (29), 3-6 (in Ukr.).
6. Hurska, I. (2013). *Orhanizatsiino-ekonomichni umovy funktsionuvannia ahrarnykh formuvan na rynku tvarynnytskoi produktsii* [Organizational and economic conditions of functioning of agrarian formations in the market of livestock products]. *Efektivna ekonomika*, 6, 23–28 (in Ukr.).
7. Pohrishchuk, B. (2015). *Bioresursni peredumovy efektyvnoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky* [Bioresources preconditions for effective development of the agrarian sector of the economy]. *Visnyk KhNAU im. V. V. Dokuchaieva*, 5, 44-53 (in Ukr.).
8. Press center of the «Decentralization» initiative. (2018). *37,8 mlrd hrn – derzhavna pidtrymka rozvytku terytorii u 2018 rotsi* [37.8 billion UAH — state support for the development of territories in 2018]. Retrieved from <http://decentralization.gov.ua/news/8058> (in Ukr.).
9. Verkhovod, I. (2014). *Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty rozvytku sadivnytstva v Ukraini* [Organizational-economic aspects of gardening development in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho DATU*, 4 (28), 18-23 (in Ukr.).
10. Kovtun, V. (2017). *Prychyny nyzkoi investytsiinoi pryvablyvosti ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy ta napriamy yii polipshennia* [The reasons for low investment attractiveness of the agrarian sector of Ukraine's economy and directions for its improvement]. International Scientific and Practical Internet Conference «Implementation of the Standards of the European Union in the Agrarian Economy». Kherson, KSAU Publ., 66-69 (in Ukr.).